

ΕΛΕΥΘΕΩ

Κάτω από έναν ψηλόκορμο θαλερό φοίνοικα, στο νησί που για χάρη της στερεώθηκε στο βυθό της θάλασσας, κι από Ἄστερλα έγινε Δήλος, ἡ Λητώ ὑποφέρει με καρτερία τούς πόνους τοῦ τοκετοῦ, πού τή βαρύνουν ἐννιά μερόνυχτα. Οἱ νεράιδες τῆς θάλασσας, πού τήν παραστέκουν μαζί με τή Θέτιδα, τῆς σκουπίζουν με στοργή τόν ἰδρώτα, κι ὄλο κοιτάζουν πρὸς τὸν αἰθέρα, σὰ νὰ προσμένουνε κάποια θεότητα πού θὰ φέρη τὴ λύτρωση. Καὶ νά, μέσα ἀπὸ τὰ σύννεφα πού σκεπάζουν τὸν ἥλιο, φανερώνεται κάτι σὰ βέλος χρυσοῦ, πού σιγὰ σιγὰ παίρνει τὸ σχῆμα γυναίκας.

— Δοξασιμένη νὰ εἶσαι, Ἐλευθώ, ψιθυρίζει ἡ Θέτις. Τὰ κατάφερες καὶ ξεγέλασες τὴ βασίλισσα τοῦ Ὀλύμπου.

Τὴ γνόρισε. Ἦταν ἡ κόρη τῆς Ἥρας, πού τὴν κρατοῦσε ἡ μητέρα της στὸ παλάτι τὸ θεῖκὸ κλειδωμένη, νὰ μὴν μπορέση ἡ Λητώ, ἡ ἀντίζηλός της, νὰ φέρη στὸ φῶς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἄρτεμη. Μὰ ἡ θεὰ τῆς μητρότητας, ἡ Εἰλειθια, πού τὴν ἔλεγαν κι Ἐλευθώ, γιὰ τὴ λυτρωτικὴ ἔλευσή της τὴν ὥρα τοῦ τοκετοῦ, βρῆκε τρόπο νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο καὶ νὰ τρέξῃ ἐκεῖ πού τὴν εἶχε τάξει ὁ θεῖκὸς νόμος, δίπλα στὴν ἐπίτοκο, πού τῆς ἀπλωνε με ἰκεσία τὰ χέρια. Καὶ νά, μόλις πᾶτησε στὸ νησί, οἱ ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ πύκνωσαν, ἔγιναν ὀξύτερες, σὰ σαῖτες πού μπήγονταν καυτερές στῆς γεννήτρας τὰ σπλάχνα. Ἡ ὥρα σιμώνει. Τὸ προαισθάνεται ἡ μαυρομαλλούσα Λητώ, ξαπλωμένη κάτω ἀπ' τὸ δέντρο, σηκώνεται, ἀγκαλιάζει με τὰ δυὸ χέρια τὸ φοῖνικα καὶ γονατίζει πάνω στὴ χλόη. Τὰ σύννεφα σκίζονται κατὰ τὴ μεριά τῆς Ἀνατολῆς, μιὰ κραυγὴ ἀκόμα πιὸ ἐντονη, καὶ τὸ φῶς πλημμυρίζει τὴ Δήλο. Τὸ πρῶτο ἀπ' τὰ δίδυμα, ὁ Ἀπόλλων, γεννιέται. Ἐπίσω βγαίνει κι ἡ Ἄρτεμη μ' ἀσημένια λάμψη. Ἡ θεὰ-μαῖα, ἡ πολυώνυμη, ἡ Εἰλειθια,

Εἰλειθώ, Ἐλευσία, ἡ Ἐλευθώ, τὸ ἔκαμε τὸ θαῦμα της. Τὰ δυὸ νεογέννητα πλένονται με νερὸ καθάριο, τυλίγονται σ' ἕνα διάφανο σπάργανο, ἐλαφρό, δροσερό, καὶ μιὰ ζώνη χρυσὴ σφίγγει τὴ λεπτή τους μεσοῦλα. Ἡ Θέτις τρέχει στὸν Ὀλυμπο, νὰ τοὺς φέρη τροφὴ θεϊκὴ, ἀμβροσία καὶ νέκταρ.

Ἔτσι περιγράφεται, στὸν Ὀμηρικὸ ὕμνο, ὁ τοκετὸς τῆς Λητῶς κι ἡ παντοδύναμη ἐξουσία τῆς μαίας-θεᾶς. Μὰ ἄς δώσωμε προσοχὴ στὶς σοφὲς λεπτομέρειες, πού προδίδουν βαθύτατη γνώση. Ἡ Λητώ γονατίζει. Ἡ στάση αὐτὴ εὐκολώνει τὸν τοκετό, ὅπως πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι. Γι' αὐτὸ στὴν Τεγέα, ὅπου ταυτίζεται ἡ Εἰλειθια με τὴν τοπικὴ θεὰ Αὐγὴ—γιατὶ παραστέκεται στὴν αὐγὴ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου—παριστάνεται σὲ γονυπετὴ στάση, Αὐγὴ ἐν γόνασι. Μετὴν παρουσία τῆς μαίας-θεᾶς οἱ ὠδίνες πυκνώνουν, γίνονται ἐντονες καὶ σπαρακτικές, τὸ κορμὶ σουσπᾶται, γυρεύουν κάτι νὰ σφίξουν τὰ χέρια. Ἀλήθεια, τί ρεαλιστικὲς καὶ σοφὲς λεπτομέρειες πού ὁ μῦθος δανείζεται ἀπ' τὴ ζωὴ!

Οἱ Ἕλληνες, πού μετὴν πλοῦσια φαντασία τους θεοποίησαν κάθε φυσικὴ καὶ ἠθικὴ δύναμη καὶ γέμισαν με χαρούμενα καὶ καλόκαρδα πλάσματα τὴ ζωὴ καὶ τὴ φύση, δὲν μπορούσαν νὰ μὴ μορφοποιήσουν κι ἐκεῖνη πού παραστέκεται στὸ μυστήριό τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου, τὴ μαῖα. Ἡ Ἐλευθώ, πού χρωστᾶ τ' ὄνομά της, ὅπως πιστεύεται, στὴ θερμὴ ἰκεσία: Ἐλθέ! Ἐλθέ! τῆς γυναίκας πού μάχεται νὰ χαρίσῃ μιὰ νέα ζωὴ στὸν κόσμο, εἶναι ἡ πιὸ τρανὴ ἀναγνώριση τοῦ ὠραίου καὶ ἱεροῦ προορισμοῦ πού ἡ μαῖα ἐπιτελεῖ δίπλα στὴν ἐπίτοκο.

Μὰ ἄς δοῦμε μιὰ ἄλλη σκηνὴ ἀπ' τὴν ἴδια τελετουργία. Ἡ Ἀλκμήνη εἶναι ἐτοιμόγεννη, καὶ στὸ πλάι της στέκονται

ἡ Εἰλειθυια καὶ οἱ Μοῖρες. Μὰ ὄχι εὐνοϊκῆς αὐτὴ τῆ φορᾶ. Ἡ Ἥρα ζηλεύει καὶ πάλι γιὰ τὸ ἐξώγαμο τέκνο πού ἔχει χαρίσει ὁ Δίας σὲ μιὰ θνητῆ. Ἔχει λοιπὸν παραγγεῖλει στὴν κόρη τῆς νὰ καθυστερηθῇ τῆ γέννησή του, γιὰ νὰ προλάβῃ νὰ ῥθῆ στὸ φῶς ὁ ἐξάδελφός του ὁ Εὐρυσθέας. «Ὅποιοι γεννηθῆ πρώτος, εἶχε πεῖ ὁ Δίας, θά ᾖ βασιλιάς καὶ θά διατάξῃ τὸν ἄλλο.» Λογάριαζε ὁμως χωρὶς τὴν Ἥρα, πού εἶχε σύμμαχο τὴν ἀκριβοκόρη τῆς, τὴ θεὰ τῶν τοκετῶν.

Καθόταν λοιπὸν ἡ Εἰλειθυια μὲ τὶς Μοῖρες ἔξω ἀπὸ τὴν κάμαρα τῆς Ἀλκμήνης μὲ τὰ χέρια πλεγμένα πάνω στὰ γόνατά τους καὶ πρόφεραν λόγια μαγικὰ πού καθυστεροῦσαν τὸν τοκετό. Ἐννιά μέρες δλάκερες κι ἐννιά νύχτες βάσταξε τὸ μαρτύριο τῆς Ἀλκμήνης, ὥσπου μιὰ φιλενάδα τῆς, ἡ Γαλινοθεάδα, ἔδωσε μ' ἕνα ἔξυπνο τέχνασμα τὴ λύση. Βγῆκε ξαφνικὰ ἀπ' τὴν κάμαρα τῆς γεννήτρας καὶ φώναξε: «Ἡ Ἀλκμήνη ἔκαμε γιό!» Τ' ἀναπάντεχο αὐτὸ νέο τρόμαξε τὴν Εἰλειθυια καὶ τὶς Μοῖρες, πού τινάχτηκαν δλόρθες, λύνοντας τὰ χέρια τους. Αὐτὸ ἔφτασε γιὰ νὰ φύγουν τὰ ξόρκια, νὰ «λυθοῦν τὰ μάγια», καὶ νὰ γεννηθῆ στ' ἀλήθεια, μ' ἐκεῖνο τὸ φέμα, ὁ Ἡρακλῆς.

Παντοδύναμη ἦταν κι ἐδῶ ἡ θεὰ ἢ καλύτερα οἱ θεᾶς τῆς γεννήσεως. Γιατὶ, στὴν αὐγὴ τοῦ μύθου, οἱ Εἰλειθυιες ἦταν τρεῖς καὶ συχνὰ ταυτίζονταν μὲ τὶς Μοῖρες. Καὶ πολὺ δίκαια! Ἐνας καλὸς τοκετός, μιὰ ὑγιεινὴ περίθαλψη τῆς ἐγκύου καὶ τοῦ βρέφους προδιαγράφουν συχνὰ τὴ μοῖρα τοῦ νεογέννητου. Οἱ θεᾶς τῆς γεννήσεως προσωποποιοῦσαν καὶ τὶς ὠδῖνες τοῦ τοκετοῦ. Μὲ σαῖτες πικρῆς τὶς παρομοιάζει ὁ Ὀμηρος, πού, διαπερνώντας τὸ σῶμα τῆς μάνας, φέρνουν μιὰν ὥρα ἀρχύτερα στὴ ζωὴ τὸ βρέφος. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ καιροῦ, ἡ Εἰλειθυια, αὐθυπόστατη πιά κι εὐεργετική, μπαίνει στὸ πάνθεο τοῦ Ὀλύμπου: εἶναι κόρη τῆς Ἥρας καὶ τοῦ Διός, ἀδελφὴ τοῦ Ἡφαίστου, τοῦ Ἄρη, τῆς Ἥθης, ἀκόλουθος τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κορυφαία στὸν κύκλο τῶν θεοτήτων τῆς ὑγείας. Κρατεῖ στὸ χέρι ψαλίδι καὶ νῆμα γιὰ νὰ ἐπέμβῃ,

ἂν εἶναι ἀνάγκη, χωρίζοντας ἀπὸ τὸ μητρικὸ σῶμα τὴ νέα ὑπαρξη. Εἶναι σκεπασμένη μὲ πέπλο, πού τὸ τινάζει ἀξαφνα πίσω τῆς, γιὰ νὰ τινάχῃ κι ἀπ' τὰ βλέφαρα τοῦ μωροῦ τὸ σκοτάδι. Αὐτὸ συμβολίζει ἐξ ἄλλου κι ἡ δάδα πού κρατᾶει στὸ χέρι.

Πόση, ἀλήθεια, ἐξέλιξη στὸν ὠραῖο αὐτὸ μῦθο, πού ἀγκαλιάζει τὴ γέννηση τῆς ζωῆς! Ἀπὸ τὶς τρεῖς Εἰλειθυιες, τὶς ὠδῖνες, τὶς αὐστηρῆς κι ἀμείλικτες Μοῖρες, πού εἶναι πρεσβύτερες κι ἀπὸ τὸν Κρόνο—κι ἀλήθεια, τὸ ἔργο τῆς γεννήσεως ἔχει τὴν ἀρχὴν του στὴν ἀρχὴν τῶν ὄντων—πετιέται ἡ μιὰ, ἡ ὠραία, ἡ παντοδύναμη, ἡ φιλάνθρωπη κι εὐεργετική, ἡ θεὰ Ἐλευθώ, πού τῆς ἔστησαν θρόνο στὸν Ὀλυμπο, δίπλα στοὺς μεγάλους θεούς.

Πανελλήνια εἶναι ἡ λατρεία τῆς. Στὴν Ἀθήνα, στὰ Μέγαρα, στὸν Ὀρχομενό, στὴ Χαϊρώνεια, στὴ Σπάρτη, στὴ Δῆλο, στὴν Κρήτη, στὸ Αἴγιο, στὴν Τανάγρα καὶ στὴν Τεγέα ἔχει ναοὺς καὶ συχνὰ ἄλλο ὄνομα κι ἄλλη στάση, μὰ πάντα τὸν ἴδιο προορισμό, νὰ ᾖ πλάι στὴ μάνα, στὴν πιὸ δημιουργικὴ τῆς στιγμή, πού ταυτίζεται μὲ τὸν πλάστη.

Στὰ νομίματα τοῦ Αἰγίου ἡ μαῖα-θεὰ παριστάνεται σ' ἐκφραστικώτατη στάση. Εἶναι ὀρθή, μ' ἀνοψωμένο τ' ἀριστερό της χέρι, μ' ἀνοιχτὴ πρὸς τὰ πάνω τὴν παλάμη, σὰ νὰ θέλῃ νὰ δώσῃ θάρρος. Στὸ δεξιό της χέρι κρατεῖ τὴ δάδα, τὸ οὐμβολο τῆς ζωῆς.

Στὴν Κρήτη, ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια, τὴ λάτρευαν μέσα σὲ ἄντρο βαθύ, πού συμβολίζει, ὅπως κι ὁ μακρὸς ἐπενδύτης τῆς, τὸ σκοτάδι πού, πρὶν ἀπ' τὴ γέννησή του, σκεπάζει τὸ βρέφος.

*Σφοδρὸς τὸν ἐσπρωξε ἄνεμος
στὴν Κρήτη ἀπ' τὸ Μαλέα,
πρὸς τὴν Τρωάδα ὡς ἔπλεε,
στὸν Ἀμνισὸ μέσ' σι' ἄντρο
τῆς Εἰλειθυίας ἄραξε
τὰ δύσκολα λιμάνια,
καὶ κεῖ μὲ κόπο ξέφυγε
ἀπ' τὶς ἀνεμοζάλες.*

Ἔτσι λέει ὁ Ὀμηρος στὸ Τ τῆς Ὀδύσειας γιὰ τὸν Ἀγαμέμνονα.

Ἡ εἰδικὴ ἀποστολὴ τῆς «θεᾶς τῶν τοκετῶν» μεταβιβάζεται ἀργότερα στὴν Ἄρτεμιδα, στὴν παρθένα πού, ὅσο κι ἂν μένη ἢ ἴδια μακριὰ ἀπ' τὸν ἔρωτα καὶ τὸ γάμο, δὲν παύει νὰ χαρίζῃ τὴν εὐλογία τῆς στὶς μελλοντιμῆς, πού πηγαίνουν μ' εὐλάβεια τὴν παραμονὴ τοῦ ὑμέναιου καὶ ἀφιερώνουν στὴν Πάναγνη Φοῖβη τὴ ζώνη τους τὴν παρθενική. Δίπλα στὰ Προπύλαια, στὴν Ἀκρόπολη, ἦταν ὁ ναὸς τῆς θεᾶς, πού τὸ ξύλινο ἀγαλμὰ τῆς τὸ εἶχαν φέρει ἀπ' τὴ Βραχυῶνα. Ἐκεῖ πῆγαιναν οἱ νυφούλες, πρὶν ἀπ' τὸ γάμο, γιορτάζοντας τὰ Λουσιζῶνια. Κι ἡ θεὰ-κυνηγῆτρα τοὺς χάριζε γονιμότητα κι ἔμενε κοντὰ τους σὰν ἦταν νὰ γίνουν μητέρες. Ἔτσι λατρεύταν κι ἡ Ἄρτεμις σὰ θεὰ τῆς γεννήσεως, ταυτισμένη μὲ τὴν Εἰλείθυια-Ἑλευθώ. Εἶναι πασίγνωστη ἢ παράδοση πῶς, ὅταν γεννιόταν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἡ θεὰ εἶχε πάει στὴν Πέλλα γιὰ νὰ παρασταθῇ στὴν Ὀλυμπιάδα, κι ἄφηκε ἔρημο τὸ ναὸ τῆς στὴν Ἐφεσο—ἕνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου— πού ἐκείνη τὴν ἴδια νύχτα τὸν ἔκαψε ὁ Ἡρόστρατος,

γιὰ νὰ κάμῃ ἀθάνατο τ' ὄνομά του.

Μὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἄρτεμη, προστατεύει τοὺς τοκετοὺς κι ἡ θεὰ Ἄφροδίτη, πού νοιάζεται γιὰ νὰ βγῆ στὸ φῶς ὁ καρπὸς τῆς ἀγάπης.

Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, πού μὲ τὴν πάροδο τοῦ καιροῦ ἀνυψώνει τοὺς μύθους σὲ σύμβολα ὄλο καὶ πιδ πλατιά, δίνει καὶ στὴ μαῖα-θεὰ ἕνα θρόνο τρανότερο, στὶς κορφές τοῦ Ὀλύμπου.

Ἡ πονετικὴ Ἑλευθώ, ἀπ' τὴν Ἄρτεμη καὶ τὴν Ἄφροδίτη, πετᾷ στὴν Ἥρα τὴ μάνα τῆς καὶ ταυτίζεται μαζί τῆς. Ἡ σύνθρονη τοῦ Διὸς παίρνει τότε ἐπίθετο τ' ὄνομα τῆς κόρης τῆς καὶ λατρεύεται σὰν «Εἰλείθυια Ἥρα».

Στὸν τελικὸ αὐτὸ μῦθο, ἡ εἰδικὴ θεὰ τῶν γεννήσεων ἀποθέτει τὸ πέπλο καὶ τὸ φαλίδι τῆς στὸ πανίσχυρο χέρι τῆς Ἥρας, τῆς μάνας τοῦ κόσμου. Πιδ τρανὴ ἀναγνώριση τοῦ ὑψηλοῦ τῆς προορισμοῦ δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἐξαισία ὥρα, πού μιὰ καινούρια ζωὴ ἔρχεται στὸ φῶς, γίνεται μυστήριο καὶ τελεῖται κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιό τῆς θεϊκῆς παρουσίας!

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ

